

Някои виждания относно мотивацията на студентите за учене

Даниела Христова

***Some ideas about student's motivation to study:** The motivation is one of the most important elements of studying and one of the most difficult to evaluate, too. There are many theories about motivation to study. These theories have to be a corner stone to facilitate the students inner motivation to study. The teacher has a main role in this process. He has to use very well the appropriate methods for internal and external stimulation to active his goal. In this report some ideas about student's ecologists motivation from the University of Rouse and also some methods for better motivation to study are presented.*

Key words: motivation, stimulation, studying.

ВЪВЕДЕНИЕ

Ефективното обучение на учащите в частност студентите се обуславя от своите съставки и тяхното функциониране. Една от най-важните му съставки е мотивацията за учене. Тя може да се разглежда като един пример за мотивация за постижения /желание да се преживее успех и да се участва в дейности, в които успехът зависи от личните усилия и способности/. Когато се говори за мотивация в определението ѝ се включват потребностите и желанията на индивида – тяхното влияние върху поведението му /фиг.1/.

Целта на настоящия доклад е изследване на някои съвременни теории за мотивацията за учене и приложение на съответни стимули, които засилват мотивирането за учене у студентите- еколози от Русенския университет.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Мотивацията е един от най-критичните елементи на ученето и един от най-трудно измеримите. Тя е продукт от много фактори: личността и способностите на студента, характера на отделните учебни задачи: реферат /Р/, курсова задача /К/, курсова работа /КР/, курсов проект /КП/, дипломна работа /ДР/, стимулите за учене, средата, поведението на преподавателя.

Психолозите определят мотивацията като един вътрешен процес, който активира, насочва и поддържа поведението на индивида в определен период от време. Тя е свързана с мисловния процес и с поведението на индивида. По отношение на поведенческите реакции се разграничават два типа хора – екстравертиран и интравертиран тип. [2] Първият тип хора се характеризират с откритост, активност, спонтанност, оптимизъм, слаб контрол над емоциите. Другият тип поведение притежава противоположни признаци. Обикновено мотивацията е по-силно изразена и стабилна при втория тип поведение.

Мотивацията може да се измени както по интензивност, така и по посока. На практика интензивността и посоката на мотивацията трудно се определят.

Мотивацията може да се предизвика по редица начини – от личностната характеристика, от характера на задачата, от външни фактори.

В съвременната педагогическа психология са разработени няколко теории за мотивация, като с най-много последователи са три теории: поведенческа, атрибутивна и теория на очакванията. [1]

С тези теории на първо място се обяснява защо хората са мотивирани да извършват дадена дейност /в случая защо студентите са мотивирани да учат/.

Поведенческата теория за учене според едни автори се основава на схващането, че мотивацията за учене служи да задоволи потребностите за придобиване на нови знания. Според други автори на тази теория мотивацията се разглежда във връзка с получаване на награди и избягване на "наказания".

Един от авторите на първото схващане – Маслоу /1954/ предлага йерархия на потребностите. Той разграничава две групи потребности – на дефицита

/физиологични, от безопасност, от любов, от самооценка/ и на растежа /да се знае и да се разбира, да се оценява красотата, да се расте и да се развива или самоактуализация/.

Значението на теорията на Маслоу за обучението е във връзката между потребностите на дефицита и тези на растежа. Когато са задоволени тези на дефицита учащите ще имат психична енергия за учене и обратно. Най-важните компоненти от групата потребности на дефицита са тези от любов и от самооценка. Когато студентите се чувстват уважавани и способни те са мотивирани за постигане на по-високорангови цели на растежа – търсене на познания или разбиране на научната информация. За постигане на този ефект в обучението важна роля има преподавателят и особено преподавателите на първокурсниците. Те трябва да създават една непринудена атмосфера в часовете, да покажат една съпричастност към техните проблеми на адаптация в новата среда, а също така и към разрешаването им. Социалният статус и финансови проблеми на семейството на студента могат до някъде да възпрепятстват задоволяването на потребностите на растежа. Такива студенти обаче повече са мотивирани за учене. Те търсят различни начини да преодолеят препятствията към задоволяване на по-високо ранговите цели на растежа. От друга страна те трябва да намират адекватна подкрепа от преподаватели и административно ръководство.

Атрибутивната теория /Уейнър и др./ се занимава основно с четири обяснения за успеха и неуспеха в ситуациите на постижения: способност, усилия, трудност на задачите и късмет. Атрибуциите /преписванията/ на способности и усилия са вътрешни за индивида. Атрибутирането на успеха и неуспеха на трудността на задачата и късметът са външни. Способностите и трудността на задачата са относително стабилни характеристики, а усилията и късметът – променливи, нестабилни.

Локус на контрола и аз-ефективност са две важни понятия в тази теория. Локус означава място. Човек с вътрешен локус на контрола счита, че успехът и неуспехът се дължат на собствените му усилия или способности. При хора с външен локус на контрола успехът или неуспехът се обясняват с факторите: късмет, трудност на задачата, действието на други хора /състуденти, преподаватели, семейство, приятели/. Вътрешният локус на контрола се нарича още аз-ефективност. Студенти с вътрешен локус на контрола имат по-добри резултати от текущия контрол/ТО/, изпит /И/, курсова задача, курсова работа, дипломна работа и др. От дългогодишни наблюдения върху студенти от специалност "ЕТООС" се установява, че студенти с аз-ефективност са значително по-малко отколкото тези с външен локус на контрола. Локусът на контрола обаче може да се променя с времето. Важното е да се открият начини, ситуации, които да доведат до промяна в локуса на контрола – от външен към вътрешен. Един от начините е включването на студентите в проекти, програми, студентски конференции, неправителствени организации, изложби и др., които да ги мотивират и стимулират за целенасочени дейности, развиващи ги като бъдещи специалисти.

Значението на атрибутивната теория е помощно средство на преподавателя да разбере как обратната връзка от успеха и неуспеха ги мотивира за учене, а също така му подсказва средства за по-високата ѝ мотивационна стойност на студентите. Преподавателят например трябва да дава на студентите мотивираща обратна връзка. Това се постига чрез оценъчната система. Той обаче трябва да сменя ударението от оценките, а да го поставя на това, че успехът зависи от положените усилия / дори и при добрите студенти, които разчитат основно на способностите си/.

Теорията на очакванията е теория на мотивацията, базираща се на схващането, че постиженията на човека зависят от очакванията им за награда. Едуард /1954/ и Аткинсън /1964/ предлагат в тази връзка следната формула:

мотивация $/M/$ = възприемана вероятност за успеха $/Ps/x$ стимулна стойност на успеха $/Is/$

Формулата се нарича модел на очакванията., защото зависи от очакванията на човека за награда. Тя показва, че мотивацията на човек да постигне нещо зависи от произведението на неговата оценка на възприеманата вероятност за успех и стойността, която придава на успеха.

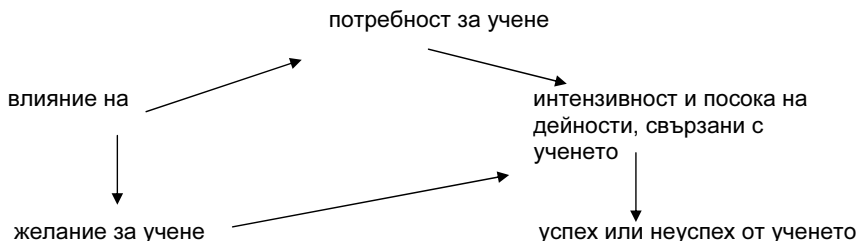
При някои обстоятелства твърде високата вероятност за успех може да се окаже вредна за мотивацията и за стойността на успеха. Обикновено самооценката на студента е твърде висока, не е обективна и реалистична. Преподавателят е този, който трябва да убеди студента в това. Постигането на положителен ефект е трудно, защото самооценката се е градила в дълъг период от време през индивидуалното развитие на индивида. Със съответните аргументи и такт в продължение на курса на обучение може да се постигнат добри резултати.

Най-важното значение на теорията на очакванията е задачите на студентите да не бъдат твърде лесни или много трудни.

Мотивацията на студентите за постигане на постижения може да се засили чрез различни начини:

- целеви ориентации към учебни цели – те са два типа: цели на задачата или цели на овладяването и цели на изпълнението. Студенти, които се ориентират към втория тип цели се интересуват основно от получаване на добри оценки и не възприемат обучението като натрупване на компетентност за бъдещата реализация. Трябва да се работи върху целите на овладяването, като се убеждават студентите, че реализирането им ще ги направи по-конкурентно способни в професията им,
- търсене на успех срещу избягване на неуспех – според Аткинсън хората могат да бъдат мотивирани за постижения по два начина – да търсят успех или да избягват неуспех. Крайната форма на мотива да се избегне неуспеха се нарича заучена безпомощност. Такъв тип хора си внушават, че всичките им усилия са обречени на неуспех, защото са неспособни. Преподавателят може да предотврати или да облекчи заучената безпомощност: акцентиране върху положителното, елиминиране на отрицателното, да се върви от познатото към новото. Акцентиране на преподавателя върху положителните очаквания на своите студенти се постига, когато той има тактично, коректно и еднозначно отношение към всички.

Тревожността е постоянен съпътстващ фактор на обучението. Основен източник на тревожност е страхът от провал и загуба на самооценка. Преподавателят трябва да прилага различни прийоми, за да намали отрицателното въздействие на тревожността върху ученето – създаване на ведър климат в часовете, възможност да могат студентите да коригират грешките, да се дават ясни недвусмислени инструкции относно задачите на изпълнение.

Фиг.1. Схематично представяне на същността на мотивацията за учене

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Засилването на мотивацията на студентите да учат се осъществява чрез средства, стимулиращи външната и вътрешната мотивация.

Интересното съдържание на конкретна учебна дисциплина представлява вътрешна стимулна стойност. Наблюдава се, че в годините още на училищния курс вътрешната мотивация спада. За това се налага да се засилва с различни средства: събуждане на интерес /как натрупаното познание ще се използва от тях/, поддържане на любопитство /чрез демонстрации, учебни екскурзии, посещения на различни обекти – Национални паркове, Природни паркове, Резервати, пречиствателни съоръжения и др. /, използване на разнообразни модели за интересно представяне на материала / филми, презентации/.

Външните стимули се базират на:

- изразяване на ясни очаквания,
- осигуряване на ясна обратна връзка /това е информация за резултатите от нечии усилия/. Тя е адекватна награда при някои обстоятелства и ефективен мотивиращ фактор, когато е ясна и конкретна.

Важна роля в засилване на мотивацията на студентите да учат има преподавателят. Използването на актуални учебни технически средства в учебния процес във ВУЗ изпреварва приложението на познанията за педагогическата психология на преподавателя и студентите. В тази връзка могат да се разработят и реализират актуални, съвременни курсове за модерните тенденции при обучението във ВУЗ.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Славин, Р., Педагогическа психология, Наука и изкуство, С., 2004.
2. Юнг, К., Избрано, Евразия – Абагар, П., 1993.

За контакти:

гл. ас. Даниела Христова, катедра „Екология и опазване на околната среда”,
РУ „Ангел Кънчев”, тел.: 082/ 888 573

Докладът е рецензиран.